

آموزش طراحی و نقاشی ایرانی

تصویرسازی، گل و مرغ، نقوش اسلیمی و گل‌های ختایی

رضا درالسماء

انتشارات نرین یومین

آموزش طراحی و نقاشی ایرانی

تصویرسازی، گل و مرغ، نقوش اسلیمی و گل‌های ختایی

طرح‌ها و نقاشی‌ها : استاد رضا بدرالسماء

با تشکر از همکاری و همیاری صمیمانه : محمدعلی بدرالسماء

پردازش رایانه‌ای : محمدباقر داودی‌پور

حروف نگاری : سینانگار

لیتوگرافی : فرآیندگویا

چاپ و صحافی : چاپ پیکان

چاپ اول : ۱۴۰۳

شمارگان : ۵۰۰ نسخه

شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۷۹۹۸-۱۱-۵

اشارات زرین سیمین

تهران، یوسف‌آباد، خیابان شهید مهماندوست، شماره ۱۲

کد پستی ۸۴۹۶۴-۱۴۳۸۶ تلفن ۸۸۰۰۲۵۳۸ (۰۲۱) نمابر ۸۸۰۰۷۵۰۴ (۰۲۱)

سرشناسه: بدرالسماء، رضا، ۱۳۲۸- Badralsma, Reza

عنوان و نام پدیدآور: آموزش طراحی و نقاشی ایرانی: تصویرسازی، گل و مرغ، نقوش اسلیمی و گل‌های ختایی / طرح‌ها و نقاشی‌ها رضا بدرالسماء.

مشخصات نشر: تهران: زرین و سیمین، ۱۴۰۳. مشخصات ظاهری: ۲۰۰ ص.؛ مصور؛ ۲۲×۲۹ س.م. شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۹۹۸-۱۱-۵ وضعیت فهرست نویسی: فیپا عنوان دیگر: تصویرسازی، گل و مرغ، نقوش اسلیمی و گل‌های ختایی.

موضوع: نقاشی ایرانی -- راهنمای آموزشی Painting, Iranian -- Study and teaching

ترسیم و طراحی -- راهنمای آموزشی Drawing -- Study and teaching

رده‌بندی کنگره: ۹۸۳ ND رده‌بندی دیویی: ۷۵۹/۵۵۰۷ شماره کتابشناسی ملی: ۹۵۴۶۱۱۲ اطلاعات رکورد: فیپا

همه حقوق مادی و معنوی کتاب و تصاویر و آرایه‌ها برای ناشر و صاحبان آثار محفوظ است.

صائب تبریز

مست شد نقاش تا آن چشم جادو را کشید
طاقتش شد طاق تا آن طاق ابرو را کشید
خامه مانی کز او آب طراوت می کشید
موی آتش دیده شد تا آن گل رو را کشید
خامه مو در گفش سر رشته زُناش شد
نقش پردازی که زلف کافر او را کشید
دیگر از بار خجالت سرو سر بالا نکرد
تا مصور بر ورق آن قد دلجو را کشید
رشته عمرش به آب زندگی پیوسته شد
خامه مویی که آن لعل سخنگو را کشید
دست و پا گم می کند از شوخی تمثال او
آن که صدره بی کمند و دام، آهو را کشید
حیرتی چون حیرت آینه، گرفتد به دست
می توان صائب، شبیه چهره او را کشید

فهرست

پیش نوشتار ۷-۹

بخش یکم:

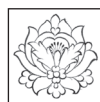
تصویرسازی ۱۰-۷۳

بخش دوم:

گل و پرنده ۷۴-۱۳۷

بخش سوم:

نقوش اسلیمی و گل های ختایی ۱۳۸-۲۰۰

مفعول باغ ملوک
رو به روز رهسوار حبه لعل
ارغوان سرخ زلفه بر لبه آب
سکینه کوثر بر بال و پر
مولا

ضیاء پند
دیده اول مهر
درو

هوالبدیع

استادان هنر نگارگری بر یک عهد استوار هستند و از آن عهد سر نمی‌پیچند تا موازین هنر شریف خدشه‌دار نشود. آنچه آنها را نسبت به آن متعهد می‌کند اصول نگارگری اسلامی ایران است که بر پایه تفکری عمیق و عرفانی پایه‌گذاری شده است.

هنر نگارگری با گذر از ظواهر طبیعت به سوی عوالم ملکوتی آن پیش می‌رود و فضایی را به وجود می‌آورد که در عین آشنایی با تمامی عناصر طبیعت، اما روحی حاکم بر آنها است که لطافت و زیبایی آن را رقم می‌زند. آنچه در این هنر شریف مهم است، این است که اصول حاکم بر این هنر راه تجربه جدید را بر هنرمندان نگارگر نمی‌بندد و آنها می‌توانند با حفظ اصول نگارگری، تحولاتی را در اجرای آثار به وجود آورند.

مسیر تاریخ نگارگری اسلامی ایران نشان داده که نگارگری نسخه‌های خطی و نقاشی‌های دیواری و حتی در زمانی که رنگ و روغن یا ماده جدیدتری مثل اکرولیک در کار آمد، این هنر از راه نماند و توانست با حفظ همه آن موازین نگارگری، صورت‌های جدیدی را عرضه کند.

مهم‌ترین عنصر در طراحی نگارگری، حرکت اسلیمی است. این شکل که خود از آرکتایپ‌های تاریخ بشر محسوب می‌شود، ضمن نمایش جلوه‌ای از حرکت موزون طبیعت، توانسته است در دست هنرمندان با فراست ایرانی بهانه‌ای برای طراحی همه اشکال از شکل‌های انسانی، حیوانی و حتی نباتی و جمادی شود. این امر، نوعی حیات و زندگی پرشور به اثر داده و تمامی عناصر یک نگاره را در یک مغالطه عاشقانه با یکدیگر قرار می‌دهد. وقتی این نوع از طراحی‌ها با رنگ‌های شفاف و خالص در نگارگری آمیخته می‌شوند، مجموعه‌ای از باغ بهشت را در اذهان و چشم‌های مخاطبان ایجاد می‌کند. این ویژگی‌ها، خصوصاً ویژگی طراحی بر مسیر حرکت اسلیمی شرایطی را به وجود می‌آورد که نگارگری می‌تواند با خوشنویسی نستعلیق هماهنگ شده و مجموعه‌ای از خط و نقاشی را ایجاد کند. در دوره معاصر دیده می‌شود که برخی از هنرمندان از سبک‌های منحصر به فردی استفاده کرده و ترکیب‌های بدیعی را به وجود آورده‌اند. مسئله مهمی که در این میان قابل تأمل است، نحوه آموزش مربیان این هنر است که توانسته‌اند این سنت حسنه را در طول تاریخ نگارگری سینه به سینه به قلم شاگردان جاری کنند. حال در این کتاب، آقای بدرالسماء در مقام معلم به آموزش شکل‌های مختلف نگارگری پرداخته است. وی در این آموزش، همچون استادان سلف، مبانی طراحی را با آموزش شکل‌های اولیه آغاز و مراحل رشد آنها را یکی پس از دیگری مطرح کرده،

تا هنرجویان قالب اصلی یک موجود را شناخته و برای طراحی آنها در حالات و حرکات مختلف در مانده نشوند.

این نوع آموزش نه تنها در مورد شکل های متعین همچون طراحی انسان ها، حیوانات و نباتات و حتی جمادات مورد استفاده است، بلکه بیشتر در طراحی نقوش مجرد تذهیب به کار می آید. استاد بدرالسماء در هر دو جنبه به آموزش این نکات پرداخته اند. البته باید نکته مهمی یادآور شود و آن این که، معمولاً هنرمندان برای آموزش های مکتوب خود، همان گونه که در کلاس حضوری می آموزند، طرح ها را برای هنرجویان می کشند تا آنها با استفاده از طرح های استاد با مبانی طراحی آشنا شوند. اما در این کتاب مشاهده می شود که در حاشیه طرح ها نکاتی نوشته شده که مزید بر اطلاعات تصویری است.

کارهای استاد بدرالسماء را می توان از جنبه های گوناگون مورد مطالعه قرار داد. گاهی باید این آثار را از نظر شیوه کار هنرمند بررسی نمود و گاهی از نظر موضوعات آثار و توفیق هنرمند در بیان آنها یا گاهی می بایست آثار ایشان را در عملکردی که برای هنرهای دیگر، همچون قلمزنی یا معرق چوب و امثال آن دارد مورد بررسی قرار داد.

ایشان از یکی از ویژگی های مهم قلمگیری که استفاده از سه نوع خط اصلی است به خوبی استفاده کرده اند. همین امر سبب شده تا طرح های ایشان، حتی به صورت طرح های حجمی دیده شود.

استفاده از لکه و داغ در طراحی و همچنین ایجاد انواع بافت با انواع خطوط، به تنوع طراحی های ایشان می افزاید. زمانی که گردش سیال قلم استاد، امکان بیان حالات می کند طرح ها وارد مرحله ای می شود که می توان از این طرح های قلمی، بیان مضمون استنباط کرد. استاد بدرالسماء این عمل را نه تنها با قلم مو و مرکب، بلکه با خودکار و مداد هم انجام داده اند. این شیوه می تواند به هنرجویان بفهماند که آنچه مهم است شناخت موازین خط در طراحی نگارگری است، نه این که بالاجبار وجود قلم موی مناسب، حامل بار این امانت است. در بسیاری از طراحی های قلمی یا حتی با اجرای قلم مو و مرکب استاد، به شیوه قلمگیری می تواند کاربردی گرافیکی نیز پیدا کند و در عین حال تمامی موازین طراحی نگارگری را نیز در بر داشته باشد.

شاید از مهم ترین و شاید منحصر به فردترین شاخصه آثار استاد بدرالسماء، مضامین آثار ایشان باشد. ایشان با هر تحول اجتماعی که در جهت تأمین امنیت سیاسی، اجتماعی و مذهبی بوده،

عکس العمل نشان داده‌اند و اثری را به وجود آورده‌اند. وقتی حجاج مظلوم ایرانی و غیرایرانی در خانه امن الهی کشتار دسته‌جمعی می‌شوند، آقای بدرالسماء اثری را که حاصل موضع مؤمنانه اوست تقدیم می‌کند و این خود نمونه‌ای از آثار متعهدانه اجتماعی ایشان است.

استاد بدرالسماء شخصیتی اخلاقی و مذهبی هستند. عشق و علاقه ایشان به خاندان عصمت و طهارت و مضامین قرآنی، سبب پیدایش آثار زیبایی همچون واقعه عاشورا و غربت حضرت زینب(س) و انواع مضامین قرآنی گردیده است. همه این تحولات در آثار استاد به صورت‌های گوناگون همچون آیات و کلمات قصار در میانه طرح‌های اسلیمی با رنگ‌های مناسب فضایی معنوی متناسب با آن مضامین ایجاد کرده است. از آنجایی که اساس کار ایشان بیشتر متکی بر آبرنگ است، لطافت و ظرافت خاصی می‌یابد که با توجه به ترکیب‌بندی رنگ‌ها و استفاده از فضاها و سواد و بیاض بسیار دلنشین می‌شود.

به هر حال، امید است این استاد عزیز همواره موفق باشند و در ابداع آثار هنری دست توانایشان در کار، و مقام استادی ایشان بر شاگردان مستدام باشد.

و من الله التوفیق
محمدعلی رجبی دوانی

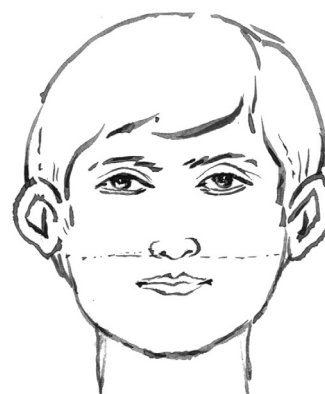
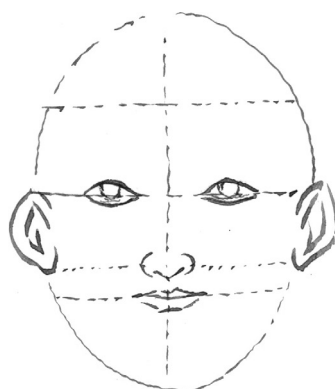
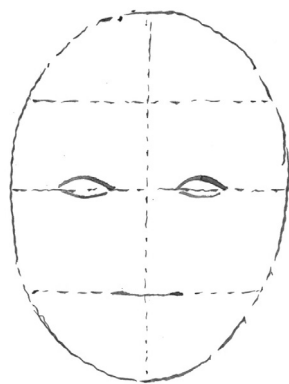
درخت تو که بار دانش بگیرد
به زیرش چرخ نیلوفری را

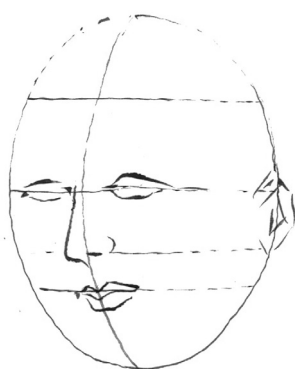
تصویرسازی

گر در سرت هوای وصال است فضا
باید که خاک در گه اهل بهشتی

مراحل طراحی صورت انسان، تمام رخ

مراحل طراحی صورت انسان، سه رخ

مراحل طراحی صورت انسان، نیم رخ

مراحل طراحی اجزای صورت
طراحی گوش

طراحی لب انسان، تمام رخ

طراحی لب انسان، سه رخ

طراحی لب انسان، نیم رخ

نیم رخ

سه رخ

